

સંજ્ઞા અથવા નામ

- ▶ વ્યાખ્યા :- ભાષાના જે શબ્દો દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિ, વસ્તુ, સ્થળ, પાણી કે પદાર્થનો નિર્દેશ કરતાં તેની ચોક્કસ ઓળખ મળે તેને સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે. ઉ.દા. - રમેશ , મહેલ, કોફી, પર્વત
- ▶ લાક્ષણિકતાઓ :- સંજ્ઞા કે નામ લિંગ, વચન, રૂપ અને અનુભવવાની ક્ષમતાને ધ્યાનમાં લઈને અમુક લાક્ષણિકતાઓ ધરાવે છે.
 - સંજ્ઞા કે નામ લિંગ ધરાવે છે. ગુજરાતી ભાષામાં ત્રણ લિંગ હોય છે. પુલિંગ, સ્ત્રીલિંગ અને નંપુસકલિંગ
 - સંજ્ઞા કે નામ વચન ધરાવે છે. ગુજરાતી ભાષામાં બે વચન છે. એકવચન અને બહુવચન
 - સંજ્ઞા વિકારી કે અવિકારી હોય શકે છે.
 - વિકારી સંજ્ઞા :- લિંગ કે વચન અનુસાર સંજ્ઞાનું રૂપ બદલાય તેને વિકારી સંજ્ઞા કહે છે. દા.ત- વાંદરો- વંદરી, પાંખો- પંખા, ચખ્ખુ- ચખ્ખા
 - અવિકારી સંજ્ઞા:- લીન કે વચન અનુસાર સંજ્ઞાનું રૂપ ના બદલાય તેને અવિકારી સંજ્ઞા કહે છે. દા.ત.- ખેતર, , વર્ગ, પાણી, ધી , લાડુ
 - સંજ્ઞા મૂર્ત કે અમૂર્ત હોય છે.
 - મૂર્ત સંજ્ઞા:- જેને કોઈપણ ઇન્દ્રિય (આંખ, કાન, નાક, સ્વાદ , એસપીઆરએસએચ)થી અનુભવી શકાય તેવી સંગયાને મૂર્ત સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે.
 - અમૂર્ત સંજ્ઞા :- જેને કોઈપણ રંગ, રૂપ, આકાર, ગંધ, કદ નથી . માત્ર તર્કથી અનુભવી શકાય તેવી સંજ્ઞાને અમૂર્ત સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે.
- ▶ સંજ્ઞા ના પ્રકારો :- સંજ્ઞાના છ પ્રકારો છે.

૧.વ્યક્તિવાચક સંજ્ઞા :- કોઈપણ એક પ્રાણી કે પદાર્થને પોતાની જાતિના બીજા પ્રાણી કે પદાર્થને અલગ પાડી ઓળખવા જે ખાસ નામ અપાય છે તેને વ્યક્તિવાચક સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે. દા.ત.- રમેશ, હિમાલય, નર્મદા

- ઉપમેય- ઉપમાનનો સંબંધ હોય ત્યારે ઉપમેય હંમેશા વ્યક્તિવાચક સંજ્ઞા બનશે.
- દા.ત. આ કવિ તો જાણે સાક્ષાત બીજા શેક્સપિયર
- અહી કવિ જાતિવાચક સંજ્ઞા હોવા છતાં આ વાક્યમાં તે વ્યક્તિવાચક સંજ્ઞા ગણાશે. કારણે કે વાક્યમાં તે ઉપમેય સ્વરૂપે દર્શાવ્યું છે એટલે કે કોઈ ચોક્કસ કવિની વાત છે.

૨. જાતિ વાચક સંજ્ઞા :- જે નામ આખા વર્ગને તેમ જ તે વર્ગમાંથી પ્રત્યેક વ્યક્તિ કે પદાર્થને લાગુ પડતું હોય તેને જાતિવાચક સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે . દા.ત. માણસ, સ્ત્રી, પુરુષ, પર્વત, નદી, શિક્ષક

- ઉપમેય- ઉપમાનનો સંબંધ હોય ત્યારે ઉપમાન હંમેશા જાતિવાચક સંજ્ઞા બનશે.
- દા.ત.- આ કવિ તો જાણે બીજા શેક્સપિયર
- અહી શેક્સપિયર વ્યક્તિ કે પદાર્થોના સમૂહને દર્શાવતી સંજ્ઞાને સમૂહ વાચક સંજ્ઞા કહેવાય છે.

૩. સમૂહ વાચક સંજ્ઞા :- કોઈપણ વર્ગની વ્યક્તિ કે પદાર્થોના સમૂહને દર્શાવતી સંજ્ઞાને સમૂહ વાચક સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે.

- દા.ત. ઝૂમખું , મેદની, સરઘસ, ઘણ

૪. દ્રવ્ય વાચક સંજ્ઞા :- જે વસ્તુઓ જથ્થામાં દ્રવ્યરૂપે રહેલી હોય, જેમનું વજન થઈ શકે છે. જેનું માપ લઈ શકાય છે તેવી સંગયાને દ્રવ્ય વાચક સંજ્ઞા કહેવાય છે.

- દા.ત. પાણી, ઘી, લોખંડ, સોનું, પેટ્રોલ

૫. ભાવ વાચક સંજ્ઞા :- જે ઇન્દ્રિયોથી ન જોઈ શકાય અને જેને સ્પર્શી ન શકાય પણ કેવળ અનુભવી શકાય તેવા ગુણ કે ક્રિયાના ભાવને ભાવવાચક સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે.

- દા.ત. મીઠાશ, તીખાશ , દયા, ગુસ્સો, પ્રેમ

૬. ક્રિયાવાચક સંજ્ઞા :- ક્રિયા દર્શાવતી સંગયાને ક્રિયાવાચક સંજ્ઞા કહેવામા આવે છે.

- દા.ત. બોલવું એ ક્રિયા છે જ્યારે બોલ એ ક્રિયાવાચક સંજ્ઞા છે.
- મહેમાનશ્રી હવે બે બોલ બોલશે.ચાલ, કર, દર્શન, રમત, લેખન